Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı III

Editör: Ramazan SEVER

PEGEM AKADEMİ

Editör: Prof. Dr. Ramazan SEVER

EĞİTİMDE COĞRAFYA OKURYAZARLIĞI III

ISBN 978-625-6829-98-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Ağustos 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

<u>İletişim</u>

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

6 Şubat 2023 Pazartesi günü Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybeden 11 ildeki (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Malatya, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Kilis, Elazığ) vatandaşlarımıza ithafen…

ÖN SÖZ

Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı-III planlanan Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı kitap serisinin üçüncü ve son kitabıdır. Eserin Coğrafya Bölümleri ve Coğrafya Eğitimi Ana Bilim Dalları, Sosyal Bilgiler, Sınıf Öğretmenliği gibi programlar yanında Milli Eğitim Bakanlığında ve Özel okullarda görev yapan coğrafya, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmelerinin de başvuracağı temel kaynak eserlerden biri olacağı umut edilmektedir. Ayrıca yaşadığı dünya ve çevresine ilgi ve merak duyan her kesimden okuyucunun rahatlıkla yaralanacağı bir kitap olacağı ümidini de taşımaktayız.

21. yüzyıl yeterliklerinde coğrafya okuryazarlığının içeriğinde yer alan temel beceri ve yetkinliklerin önemi büyüktür. Yaşadığımız mekânı ve bu mekânla olan ilişkimizi anlamlandırmak ve bu mekânı sürdürülebilir bir şekilde kullanmak ancak coğrafi bilgi ile mümkündür. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki büyük deprem felaketi 11 ilimizi etkilemiş, önemli can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Dünya ve Türkiye deprem tarihinde görülmemiş bu depremler ve sonrasındaki gelişmeler coğrafya okuryazarlığının ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermiştir.

Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı-III kitabının; ilk bölümü Seyahat Coğrafyası Okuryazarlığı ikinci bölümü Gıda Coğrafyası Okuryazarlığı, üçüncü bölümü Sanat ve Müzik Okuryazarlığı, dördüncü bölümü Kır Coğrafyası Okuryazarlığı, beşinci bölümü Vatandaşlık Okuryazarlığı, altıncı bölüm Ulaşım Coğrafyası Okuryazarlığı, yedinci bölüm Turistik Coğrafi Okuryazarlığı, sekizinci bölüm Coğrafyada Tarih Okuryazarlığı, dokuzuncu bölüm Mağara Okuryazarlığı, onuncu bölüm Estetik Okuryazarlığı, on birinci bölüm Spor Coğrafyası Okuryazarlığı, on ikinci bölüm Orman Okuryazarlığı, on üçüncü bölüm Kent Kimliği Okuryazarlığı, on dördüncü bölüm Okul Öncesi Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı, on beşinci bölüm Sosyal Bilgiler Eğitiminde Coğrafya Okuryazarlığı, on altıncı bölüm Coğrafyada Fen Bilgisi ve STEM Okuryazarlığı ve on yedinci bölüm Coğrafya Lisans Eğitimi Okuryazarlığı başlıkları şeklinde belirlenmiştir.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem felaketine rağmen üçüncü kitabın ortaya çıkmasında değerli zamanlarını ayırarak katkı sağlayan, coğrafya okuryazarlığını ve becerileri farklı boyutlarda inceleyen/tartışan hocalarıma, dostlarıma, arkadaşlarıma hassaten şükranlarımı sunarım. Ayrıca kitabın basım sürecinde bizlere göstermiş oldukları yakın ilgi ve destekten dolayı başta Sayın Servet KARAKAYA olmak üzere Pegem Akademi ailesine de teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı-III eserinin alana katkı sağlaması ve okuyuculara yararlı olması dileklerimle.

Prof. Dr. Ramazan SEVER

Malatya-2023

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Ramazan SEVER

1. Bölüm: Seyahat Coğrafyası Okuryazarlığı

Prof. Dr. Ramazan SEVER, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6792-6041

2. Bölüm: Gıda Coğrafyası Okuryazarlığı

Prof. Dr. İlhan TURAN, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5690-8550
Prof. Dr. Selami YANGIN, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7387-912X

3. Bölüm: Sanat ve Müzik Okuryazarlığı

Prof. Dr. Ali MEYDAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1278-096X

4. Bölüm: Kırsal Coğrafya Okuryazarlığı

Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8597-6915
Dr. Öğr. Üyesi Alpaslan AY, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9607-8280
Arş. Gör. Muhammed ÖZDEN, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6764-7560

5. Bölüm: Vatandaşlık Okuryazarlığı ve Coğrafya

Prof. Dr. Mustafa SAĞDIÇ, Yıldız Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9386-5908

6. Bölüm: Ulaşım Coğrafyası Okuryazarlığı

Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR, Karabük Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003- 1843-8804
Prof. Dr. Bülent AKSOY, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7181-8008

7. Bölüm: Turistik Coğrafi Okuryazarlık

Doç. Dr. Cennet ŞANLI, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3285-0950

8. Bölüm: Coğrafyada Tarih Okuryazarlığı

Doç. Dr. Ali Osman KOCALAR, Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7827-9043
Doç. Dr. Akif PAMUK, Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8147-611X

9. Bölüm: Mağara Okuryazarlığı

Dr. Mehmet ORUÇ BAYKARA, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2296-9149
Deniz ÖZGÜR, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0009-0009-3741-2942

10. Bölüm: Estetik Okuryazarlığı ve Coğrafya

Dr. Fatma Mazman BUDAK, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0510-6774

11. Bölüm: Spor Coğrafyası Okuryazarlığı

Dr. Arzu ERSÖZ TÜĞEN, MEB
ORCID No: 0000-0003-3009-5488

12. Bölüm: Orman Okuryazarlığı

Dr. Cansu DUMAN, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2170-7350

13. Bölüm: Kent Kimliği Okuryazarlığı

Dr. Öğr. Üyesi Rauf BELGE, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9885-5485

14. Bölüm: Okul Öncesi Eğitiminde Coğrafya Okuryazarlığı

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8048-0814
Dr. Öğr. Üyesi Nisa Gökden KAYA, Hitit Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6969-371X
Beyza İNCE, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1790-006X

15. Bölüm: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Coğrafya Okuryazarlığı

Prof. Dr. Erdoğan KAYA, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3930-7937

16. Bölüm: Coğrafyada Fen Bilgisi ve STEM Okuryazarlığı

Doç. Dr. Pınar FETTAHLIOĞLU, Çukurova Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8639-7613

17. Bölüm: Coğrafya Lisans Eğitimi Okuryazarlığı

Prof. Dr. Mehmet ÜNLÜ, Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8023-2976
Dr. Öğr. Üyesi Salih YILDIRIM, Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4952-3788

İÇİNDEKİLER

Ön Söz....................iv
Bölümler ve Yazarları....................v

1. BÖLÜM
SEYAHAT COĞRAFYASI OKURYAZARLIĞI

Giriş....................2
Seyahat Motivasyonu....................6
Seyahat Coğrafyası ve Okuryazarlık....................11
Seyahat Coğrafyası Okuryazarlığı ile İlgili Uluslararası Araştırmalar....................13
Seyahat Coğrafyası Okuryazarlığı ile İlgili Ulusal Araştırmalar....................17
Seyahat Okuryazarlığının Bileşenleri (İçeriği)....................26
Seyahat Coğrafyası Okuryazarlık Becerileri....................28
Sonuç....................32
Kaynakça....................33

2. BÖLÜM
GIDA COĞRAFYASI OKURYAZARLIĞI

Giriş....................42
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Tanımı, Konuları ve Önemi....................53
    Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Tanımı....................58
    Gıda Coğrafyası Okuryazarlığı Konuları....................62
    Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Önemi....................64
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Sınıflandırılması....................67
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığı Düzeyini Etkileyen Faktörler....................70
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Öğretim Programlarındaki Yeri....................73
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Kavramsal Boyutları ve Bileşenleri....................77
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığı Becerileri....................81
Gıda Coğrafyası Okuryazarlığının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi....................83
Sonuç....................89
Kaynakça....................91

3. BÖLÜM
SANAT VE MÜZİK OKURYAZARLIĞI

Giriş 102
Sanat ve Müzik Okuryazarlığı 103
Sanat ve Müzik Okuryazarlığı ve Coğrafya 108
Sonuç 111
Kaynakça..... 112

4. BÖLÜM
KIRSAL COĞRAFYA OKURYAZARLIĞI

Giriş..... 114
Kalkınma İçin Okuryazarlığın Önemi 116
Kırsal Okuryazarlık..... 117
Kırsal Okuryazarlık Kavramının Gelişimi ve İlgili Araştırmalar..... 119
Kırsal Okuryazarlığa Ait Özellikler 121
Sonuç..... 123
Kaynakça..... 124

5. BÖLÜM
VATANDAŞLIK OKURYAZARLIĞI VE COĞRAFYA

Giriş..... 128
Vatandaşlık Biçimleri..... 133
Vatandaşlık Okuryazarlığı ve Vatandaşlık Eğitimi..... 135
Vatandaşlık Okuryazarlığı ve Coğrafya..... 137
Türkiye'de Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve Vatandaşlık Okuryazarlığı 143
Vatandaşlık Okuryazarlığı Becerileri ve Coğrafya..... 149
Coğrafya Eğitiminde Vatandaşlık Okuryazarlık Becerisinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi..... 151
Sonuç..... 152
Kaynakça..... 153

6. BÖLÜM
ULAŞIM COĞRAFYASI OKURYAZARLIĞI

Giriş 158
Ulaşım Türleri ve Tarihsel Gelişimi 162
Karayolu Ulaşımı 163
Demiryolu Ulaşımı 165
Denizyolu Ulaşımı 167
Havayolu Ulaşımı 169
Boru Hatları Ulaşımı 170
Ulaşım Okuryazarlığı 172
Ulaşım Okuryazarlığının Temel Bileşenleri 173
Bilgi 173
Bilinç/Farkındalık 174
Beceri 174
Davranış 175
Sonuç 177
Kaynakça 177

7. BÖLÜM
TURİSTİK COĞRAFİ OKURYAZARLIK

Giriş 180
Turistik Coğrafi Okuryazarlığı Tanımı ve Önemi 180
Turistik Coğrafi Okuryazarlığıyla İlgili Uluslararası Çalışmalar 184
Turistik Coğrafi Okuryazarlığıyla İlgili Ulusal Çalışmalar 186
Turistik Coğrafi Okuryazarlığının Kavramsal Boyutları 188
Eğitimde Turistik Coğrafi Okuryazarlığının Yeri 192
Turistik Coğrafi Okuryazarlığında Ölçme ve Değerlendirme 195
Sonuç 196
Kaynakça 198

8. BÖLÜM
COĞRAFYADA TARİH OKURYAZARLIĞI

Giriş 204
Tarih Nedir? 205
Tarih Neden Öğretilir? 205
Coğrafya-Tarih İlişkisi 207
Tarih Okuryazarlığı Nedir? 208

Tarihsel Düşünme Becerileri 209
Coğrafi Düşünme Becerileri 210
Coğrafyada Tarih Okuryazarlığı 212
Sonuç 213
Kaynakça 215

9. BÖLÜM
MAĞARA OKURYAZARLIĞI

Giriş 220
İnsanlık Tarihinde Mağaraların Yeri 221
Dünya'nın ve Türkiye'nin Önemli Mağaraları 222
Mağara Bilimi (Speleoloji) 227
    Mağara Araştırmaları 230
    Mağara Haritalama 231
Mağaraların Sınıflandırılması 235
    Lav Tüpü Mağaraları 237
    Buzul Mağaraları 237
    Karstik Mağaralar 238
Mağara Çökelleri (Speleotemler) 240
Mağaracılık 243
Mağara Turizmi 245
Mağaraların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı 248
Mağara Okuryazarlığı 248
Öğretim Programında Mağara Okuryazarlığı 249
Medyanın Mağara Okuryazarlığına Etkisi 251
Sonuç 252
Kaynakça 253

10. BÖLÜM
ESTETİK OKURYAZARLIĞI VE COĞRAFYA

Giriş 256
Estetik Kavramının Tartışılması 257
Estetik Okuryazarlığının Kavramsal Boyutu 258
Coğrafya ve Estetik Okuryazarlık 263
Estetik Okuryazarlık Becerilerin Ölçme ve Değerlendirilme Süreci 265
Sonuç 266
Kaynakça 267

11. BÖLÜM
SPOR COĞRAFYASI OKURYAZARLIĞI

Giriş 272
Spor Biliminin Doğuşu ve Tarihi 273
Spor Coğrafyasının Tanımı, Tarihçesi ve Kapsamı 278
Spor Coğrafyası Okuryazarlığı ile İlgili Uluslararası Çalışmalar 284
Spor Coğrafyası Okuryazarlığı İle İlgili Ulusal Çalışmalar 286
Spor Coğrafyasının Ulusal Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Yeri 287
Sonuç 288
Kaynakça 289

12. BÖLÜM
ORMAN OKURYAZARLIĞI

Giriş 294
Orman Nedir? 295
Ormanları Neden Korumalıyız? 296
Orman Okuryazarlığı Nedir? 299
Orman Okuryazarlığı Bileşenleri 302
Orman Okuryazarının Temel Becerileri 304
Orman Okuryazarlığı Öğretiminde Orman Okulları 306
Orman Okuryazarlığı Öğretiminde Ulusal ve Uluslararası Diğer Çalışmalar 310
Orman Okuryazarlığının Ölçülmesi ve Değerlendirmesi 313
Sonuç 317
Kaynakça 319

13. BÖLÜM
KENT KİMLİĞİ OKURYAZARLIĞI

Kent Kimliği Okuryazarlığı Konusu, Tanımı ve Önemi 324
Kent Kimliği Okuryazarlığı ile İlgili Araştırmalar 325
Kent Kimliği Okuryazarlığının Kavramsal Boyutları 327
Kent Kimliği Okuryazarlığı Bileşenleri (İçeriği) 329
Kent Kimliği Okuryazarlığı Becerileri 338
Kent Kimliği Okuryazarlığının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi 339
Sonuç 340
Kaynakça 341

14. BÖLÜM
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNDE COĞRAFYA OKURYAZARLIĞI

Giriş 346
Coğrafya Okuryazarlığı 346
Okul Öncesi Dönemin Özellikleri 347
Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Okuryazarlığı 348
Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Okuryazarlığının İçeriği 349
Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Okuryazarlığının Amaçları 352
Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Okuryazarlığı Kazandırmada Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler 352
Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Okuryazarlığında Ölçme ve Değerlendirme 354
Sonuç 355
Kaynakça 356

15. BÖLÜM
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE COĞRAFYA OKURYAZARLIĞI

Giriş 360
Sosyal Bilgiler Dersi ve Coğrafya Bilimi İlişkisinin Eğitim Bilimine Dayanan Temelleri 360
Sosyal Bilgiler Dersi 362
Sosyal Bilgiler Dersi Tasarımının Dayandığı Eğitim Felsefesi 366
Sosyal Bilgiler Dersi ve Eğitiminin Tasarımı 368
Sosyal Bilgiler Dersinin Temel Dayanağı: Toplu Öğretim Sistemi 372
Türkiye Tarihinde Coğrafya Biliminden Toplu Öğretimde Yararlanma 373
    Sosyalleşme Eğitimi ve Kimlik Gelişiminde Mekan 374
    Vatandaşlık Eğitiminde Mekân 378
Sosyal Bilgiler Dersinin Tasarlanmasında Toplulaştırmaya Kaynak Oluşturan Bilimler 380
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Coğrafya Bilimi 384
Sonuç 388
Kaynakça 390

16. BÖLÜM
COĞRAFYADA FEN BİLGİSİ VE STEM OKURYAZARLIĞI

Giriş 394
Coğrafya Okuryazarlığının Bileşenleri Bağlamında Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Eğitiminin Bütünleşik Yapısı 395
STEM Eğitimi Nedir? 403
Coğrafya ile STEM Bağlantısı 407
Örnek bir STEM Etkinliği İçinde Olması Gereken Önemli Noktalar 409
Örnek Bir STEM Etkinliği: Paleontolog Olarak Bir Gün 411
Kaynakça 414

17. BÖLÜM
COĞRAFYA LİSANS EĞİTİMİ OKURYAZARLIĞI

Giriş 418
Kavramsal Çerçeve 419
Coğrafya Lisans Eğitimi Niçin Gereklidir? 420
Lisans Programlarında Coğrafyanın Yeri 421
Coğrafya Lisans Eğitimi Okuryazarlığı 423
Coğrafya Lisans Eğitimi Okuryazarlığına Etki Eden Faktörler 424
Coğrafya Lisans Okuryazarlığı Yeterlik ve Yeterlilikleri 427
Sonuç 428
Kaynakça 429

Editör ve Yazarlar Hakkında 431

13. BÖLÜM

KENT KİMLİĞİ OKURYAZARLIĞI

Dr. Öğr. Üyesi Rauf BELGE, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9885-5485

İçindekiler

1. Kent Kimliği Okuryazarlığı Konusu, Tanımı ve Önemi
2. Kent Kimliği Okuryazarlığı ile İlgili Araştırmalar
3. Kent Kimliği Okuryazarlığının Kavramsal Boyutları
4. Kent Kimliği Okuryazarlığı Bileşenleri (İçeriği)
5. Kent Kimliği Okuryazarlığı Becerileri
6. Kent Kimliği Okuryazarlığının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi
Sonuç
Kaynakça

"*Her kentin kimliğinde, o kentin süreklilik kazanmış olan ayırt edici özellikleri saklıdır.*" (Ruşen Keleş, 2005).